

การวิเคราะห์หลักพุทธจริยศาสตร์ในพิธีกรรมงานอวมงคลของตำบลดอนนางหงส์
อำเภอธาตุพนม จังหวัดนครพนม
An Analysis of the Principle of Buddhist Ethics In The Misfortune Ritual
of Don Nang Hong Subdistrict, that Phanom District,
Nakhon Phanom Province

พระสหายราชรัฐ จินตามโย¹,
พระครูภาวนาโพธิคุณ², สุวิน ทองปั้น³, จรัส ลีกา⁴ และ ปิยะนุช มาสิงห์⁵
มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย วิทยาเขตขอนแก่น^{1,2,3,4}
สำนักตรวจราชการกรมคุมประพฤติ กรมคุมประพฤติ⁵
Phra Sahairash Jintarmayo¹,
Phrakhru Bhavanabodhikun², Suwin Thongpan³,
Jaras Leeka⁴ and Piyanut Masing⁵
Mahachulalongkornrajavidyalai University, Khonkaen Campus^{1,2,3,4}
Inspectorate Office of Department of Probation, Department of probation⁵
Corresponding Author, Email: mitarak2534@gmail.com

บทคัดย่อ

บทความการวิจัยนี้มีวัตถุประสงค์เพื่อ 1) ศึกษาหลักพุทธจริยศาสตร์ในพิธีกรรมงานอวมงคล 2) ศึกษาหลักพุทธจริยศาสตร์ในพิธีกรรมงานอวมงคลของตำบลดอนนางหงส์ อำเภอธาตุพนม จังหวัดนครพนม 3) วิเคราะห์หลักพุทธจริยศาสตร์ในพิธีกรรมงานอวมงคลของตำบลดอนนางหงส์ อำเภอธาตุพนม จังหวัดนครพนม เป็นการวิจัยเชิงคุณภาพ ศึกษาข้อมูลจากปฐมภูมิ ทติยภูมิ และงานวิจัยที่เกี่ยวข้อง มีผู้ให้ข้อมูล จำนวน 20 รูป/คน วิเคราะห์ข้อมูลเชิงพรรณนาตามหลักอุปนัยวิธี

* ได้รับบทความ: 2 ธันวาคม 2567; แก้ไขบทความ: 18 ธันวาคม 2567; ตอรับตีพิมพ์: 25 ธันวาคม 2567
Received: 2 December 2024; Revised: 18 December 2024; Accepted: 25 December 2024

ผลการวิจัยพบว่า

1. พุทธจริยศาสตร์ที่เป็นหลักจริยธรรมเพื่อให้มนุษย์ประพฤติตามมีขั้นพื้นฐาน คือ ศีล เพื่อสร้างหลักมนุษยธรรมแก่สังคมที่ไม่เบียดเบียนทางกายวาจา ชั้นกลางฝึกการมีสติเพื่อทำใจให้เกิดสมาธิด้วยการปฏิบัติตามกุศลกรรมบถ ขั้นสูงเป็นการพัฒนาปัญญา มีหลักการสำคัญเพื่อการเข้าถึงอุดมคติของชีวิต คือ การไม่ทำความชั่ว กระทำความดี การทำจิตใจให้บริสุทธิ์

2. พิธีกรรมงานอวมงคลมีขั้นตอนปฏิบัติตามความเชื่อท้องถิ่น และกฎหมายบ้านเมือง เช่น การแจ้งการตาย การปฏิบัติต่อผู้ตาย ซึ่งมี 30 ขั้นตอนโดยเริ่มจากอาบน้ำศพจนถึงการเก็บอัฐิซึ่งทุกขั้นตอนได้แฝงหลักพุทธจริยศาสตร์เอาไว้ เช่น ไตรสิกขา กรรม อสุภกรรมฐาน มรณานุสติ และไตรลักษณ์ที่สามารถนำไปพัฒนาตนเองได้

3. ผลการวิเคราะห์ 1) พุทธจริยศาสตร์ 3 ระดับ คือ ศีล เป็นหลักมนุษยธรรมเพื่อการอยู่ร่วมกันในสังคม สมาธิ การฝึกจิตให้มีสติอยู่กับปัจจุบัน ปัญญา พิจารณาถึงความตายตามกฎไตรลักษณ์ 2) การกระทำด้วยเจตนา เป็นกุศลกรรม นำไปสุคติ อุกุศลกรรม นำไปทุคติ 3) อสุภกรรมฐาน ทำให้เราละกามราคะได้ 4) มรณานุสติ ทำให้รู้ว่าความตายเป็นกระบวนการสุดท้ายของชีวิตที่ไม่สามารถหลีกเลี่ยงได้ 5) ไตรลักษณ์ ทำให้เรารู้ถึงอาการของสรรพสิ่งที่เป็นไปเหมือนกัน การปฏิบัติตนตามหลักพุทธจริยศาสตร์ดังกล่าวนี้จะทำให้ชีวิตบรรลุถึงความดีสูงสุด

คำสำคัญ: พุทธจริยศาสตร์; พิธีกรรม; งานอวมงคล

Abstract

This research has three objectives 1) To study the principles of ethics in Theravada Buddhist philosophy. 2) To study the the misfortune Ritual of Don Nang Hong Subdistrict, That Phanom District, Nakhon Phanom Province. 3) To analyze of the Principle of Buddhist ethics in the funeral rites of Don Nang Hong Sub-district, That Phanom District, Nakhon Phanom Province. It is a qualitative research study information from the Thai Tripitaka scriptures. Mahachulalongkornrajavidyalaya University, 1996 and related. It is a method of collecting data by in-depth interviews and document analysis. Data were collected using in-depth interviews with 20 photos/person. Data were analyzed descriptively using the inductive method.

The research results found that.

1. Buddhist ethics it is a code of conduct that people should understand and practice. Basic principles in Buddhist ethics That is for the peace and order of society. To control behavior in three primary ways: body, speech, and mind. Each way indicates behavior that exists in two ways: good and bad, which come from the root causes that give rise to that behavior, namely, kusala roots and akusala roots, with characteristics There are three important things : (1) not doing evil (2) doing only good (3) Be pure in body, speech and mind.

2. Principles of Buddhist ethics in the misfortune Ritual of Don Nang Hong Subdistrict, That Phanom District, Nakhon Phanom Province. It can be considered a tradition that is held all the time without choosing the time. and has beliefs and is hidden with morals in an inauspicious event or funeral Various ceremonies All that is done indicates goodness. Focus on promoting mental development for people to behave well. Behave according to the principles of Buddhist ethics.

3. When analyzing the principles of Buddhist ethics in the misfortune Ritual of Don Nang Hong Subdistrict, That Phanom District, Nakhon Phanom Province Can analyze that Principles of Buddhist ethics derived from inauspicious ceremony rituals The belief that a person believes in merit and sin Establish oneself on carelessness and consider the impermanence of the body. that it is normal to decay and pass away In addition, keeping traditions alive and adhering to them from time to time.

Keywords: Buddhist Ethics; Rite; Inauspicious Work

บทนำ

ชีวิตของมนุษย์มีความเป็นอยู่ที่ตรงกันข้ามกับความตายหมายถึงการดำรงอยู่ หรือการเป็นอยู่ของสิ่งที่มีชีวิต ได้แก่ พืช สัตว์ มนุษย์ เป็นต้น (ราชบัณฑิตยสภา, 2556 : 384) ในพุทธปรัชญาได้ให้กระบวนทัศน์เกี่ยวกับชีวิตไว้ว่า ชีวิตมีองค์ประกอบสำคัญ 5 ส่วน เรียกว่า ชั้นธ 5 ในพระสุตตันตปิฎก สรุปลั้ว 2 ส่วน คือรูป และนาม ส่วนในอภิธรรมปิฎก สรุปลั้ว 3 ส่วน คือ รูป จิต และเจตสิก นอกจากนี้ยังแสดงถึงต้นกำเนิดของสิ่งมีชีวิตในโลกนี้ว่าต้องมีเหตุและปัจจัยของการให้กำเนิด เรียกว่า “กระบวนกรทางปฏิัจจสมุบาท” ซึ่งในมหาสิหนาทสูตรพระพุทธองค์ตรัสถึงประเภทกำเนิดของสัตว์ไว้ 4 คือ 1) อัณฑชะ

คือ สัตว์ที่เกิดในไข่ ออกไข่เป็นฟอง แล้วฟักเป็นตัว เช่น นก ไก่ เป็นต้น 2) ชลาพุชะ คือ สัตว์ที่เกิดจาก
ครรรภ์ แล้วคลอดออกมาเป็นเป็นตัว เช่น คน สุนัข โค เป็นต้น 3) สังเสทชะ คือ สัตว์ที่เกิดในปลาเน่า
ในถ้ำโคล แพร่ขยายในของขึ้นแฉะ เน่าเปื่อย เช่น กิมีชาติบางชนิด และ 4) โอบปาติกะ คือ สัตว์ที่เกิดผุด
ขึ้นเต็มตัวทันทีทันใด เช่น เทวดา สัตว์นรก และสัมภเวสี ซึ่งเกิด และตายโดยไม่ต้องอาศัยเชื้อหรือซาก
ปรากฏ (ม.ม. (ไทย) 4/169)

จากกระบวนการของชีวิตทำให้เราจะเข้าใจในความเป็นไปของชีวิตซึ่งในทัศนะพุทธปรัชญา
ได้แสดงกระบวนการของชีวิตไว้อย่างชัดเจนว่า ชีวิตนั้นเป็นเรื่องของ “อิทัปปัจจยตา หรือ ปฏิจจสมุปบาท”
คือ กฎแห่งการเกิดและการดับของสิ่งทั้งหลายที่ขึ้นอยู่กับเหตุปัจจัย เพราะมีเหตุปัจจัยให้เกิด ชีวิตจึงมีได้
เพราะเหตุปัจจัยดับไป ชีวิตจึงดับ (ตาย) เหตุปัจจัยที่ใกล้ชิดของชีวิตก็คือ เรื่องของ ชันธ 5 ซึ่งกล่าว
โดยสรุปได้แก่เรื่องของสิ่งที่ป็นรูปธรรม และสิ่งที่ป็นนามธรรม หรือที่เราเข้าใจกันง่าย ๆ ว่า กาย กับ จิต
ส่วนประกอบเหล่านี้เอง แต่ละอย่างก็มีเหตุปัจจัยอันเป็นที่มาของมันอีกทีหนึ่ง ชีวิตเป็นกระบวนการที่
ส่วนต่าง ๆ มาสัมพันธ์แบบอิงอาศัยกัน ถ้าส่วนหนึ่งหรือหลายส่วนที่มาประกอบกันเข้านั้นหายไป สิ่งที
อิงอาศัยส่วนเหล่านั้นเป็นอยู่ ก็หายไปด้วยชีวิตและความตายก็เป็นเช่นนั้น กฎแห่งความสัมพันธ์แบบอิง
อาศัยกันของกระบวนการชีวิตนี้ มีคุณสมบัติที่อาจถือว่าเป็นสังขธรรมอยู่ 3 ประการ เรียกว่า ไตรลักษณ์
หรือสามัญลักษณ์ คือในเมื่อการมีชีวิตอาศัยเหตุปัจจัยหลายอย่าง ซึ่งแต่ละอย่างก็มีเหตุปัจจัยมาจาก
สิ่งอื่นอีกทีหนึ่ง (วิ.ม. (ไทย) 4 /1/ 1-3)

จากกระบวนการดังกล่าวทำให้พบว่า ชีวิตมีธรรมชาติไม่เที่ยงแท้ (อนิจจัง) คำว่า “ไม่เที่ยง”
ในความหมายของพุทธศาสนานอกจากจะบ่งนัยว่ามีการเปลี่ยนแปลงอยู่ตลอดเวลาแล้ว ยังหมายถึง
การไม่สามารถกำหนดหรือบังคับให้เป็นไปตามอำนาจของผู้เป็นเจ้าของชีวิตนั้นด้วย (อนัตตา) และ
ความเปลี่ยนแปลงก็ดี การไม่สามารถบังคับหรือควบคุมให้เป็นไปได้ตามใจของผู้เป็นเจ้าของก็ดี เช่น
ไม่ยากให้แก่ มันก็แก่ไม่ยากสูญเสีย มันก็สูญเสีย ไม่อยากตาย มันก็ตาย ฯลฯ แม้จะเป็นกฎธรรมชาติ
แต่ก็เป็นสิ่งที่ รับผิดชอบ ทนได้ยาก ปีบคั้น ฯลฯ นั่นคือเป็นทุกข์ (ทุกขัง) กฎสากลอันนี้พระพุทธเจ้า
ทรงค้นพบและเปิดเผยแก่ชาวโลก พระพุทธเจ้าไม่ได้ทรงสร้างกฎนี้ แต่ทรงเป็นผู้ค้นพบเท่านั้น แต่มนุษย์
ถือว่าเป็นสัตว์ที่ประเสริฐกว่าสัตว์ทั้งหลาย มีวัฒนธรรมประเพณีและพิธีกรรมต่าง ๆ มากมายพัฒนา
เกิดขึ้นโดยเฉพาะพิธีกรรมเกี่ยวกับการตาย มีการวิวัฒนาการเกิดขึ้นในพิธีกรรมเกี่ยวกับความตายมากมาย
จนเกิดความสับสน โดยเฉพาะในยุคปัจจุบัน ในแต่ละภูมิภาคและในสถานที่ต่าง ๆ มีพิธีกรรมการปฏิบัติ
ที่แตกต่างกัน เนื่องมาจากการนับถือและความเชื่อที่แตกต่างกันไป และประเพณีที่สืบทอดต่อ ๆ กันมา
มีความแตกต่างกัน จนบางทีเกิดความขัดแย้ง และสับสนไม่เป็นเอกภาพ และเมื่อเราหลีกเลี่ยงไม่ได้
เพราะการเกิดและการตายเป็นของคู่กัน เพราะมนุษย์มีการเกิดเป็นเบื้องต้นและมีความตายเป็นที่สุด
ดังพุทธพจน์ว่า “ทหรา จ มหนุตตา จ เย พาลา เย จ ปณชิตา สพเพ มจจุวสุ ยนติ สพเพ มจจุปรายนา ฯ”

คนหนุ่ม คนแก่ คนโง่ คนฉลาด ย่อมไปสู่อำนาจ แห่งความตาย มีความตายเป็นเบื้องหน้าด้วยกันทั้งนั้น” (เสฐียร โกเศศ, 2551 : 109) นอกจากนี้ยังพบอีกว่า “ร่างกายนี้แก่ห่อมาแล้ว เป็นรังของโรค มีแต่จะทรุดโทรมลงไป ร่างกายที่เนาเปื่อยนี้ก็จะแตกดับไป เพราะชีวิตมีความตายเป็นที่สุด” (ขุ.ธ.,25/148,/78) จะเห็นได้ว่า ความตายถือว่าเป็นความจริงอย่างหนึ่งที่มนุษย์จะพึงประสบอย่างหลีกเลี่ยงไม่ได้หรืออาจกล่าวได้ว่า ความตายคือกระบวนการสุดท้ายของชีวิต

ความตายเป็นสิ่งที่มนุษย์มีความสะดุ้งกลัว เพราะความตาย คือ การสิ้นชีวิตของมนุษย์และสัตว์ทั่วไป ทำให้ร่างกายแตกสลายไปในพระไตรปิฎกได้ให้ความหมายของคำว่า ตาย ในลักษณะนี้ไว้คือ “ความจุติ ความเคลื่อนไป ความทำลายไป ความหายไป ความตาย กล่าวคือ มฤตยู การทำกาลละความแตกแห่งชั้นรศความทอดทิ้งร่างกาย ความขาดสูญแห่งอินทรีย์” (พระธรรมปิฎก (ป.อ. ปยุตฺโต), 2543 : 58) และความตายที่เกิดขึ้นนี้ถือเป็นสิ่งที่ไม่เป็นมงคล เพราะเมื่อการตายเกิดขึ้นย่อมเกิดความเศร้าโศกเสียใจ เป็นอารมณ์ที่ไม่น่าพึงใจ เป็นเหตุการณ์ที่ทำให้เกิดความทุกข์ เช่น ความตายของคนในครอบครัว หรือคนใกล้ชิด แต่เมื่อเมื่อมองในมิติพุทธปรัชญาที่ใช้เหตุการณ์ที่โศกเศร้านี้ทำสิ่งที่เป็นการกุศลด้วยปัญญา ซึ่งจะก่อคุณประโยชน์ยิ่งขึ้นให้ทั้งแก่ตัวเองและแก่ผู้อื่น คือ ตนเองก็ได้บำเพ็ญกุศล ทำความดีทางกาย และวาจาอันเป็นศีล และรักษาใจให้เป็นกุศลด้วยการภาวนามากยิ่งขึ้น กับทั้งได้ช่วยบำรุงพระศาสนา โดยจัดพิธีที่เป็นประโยชน์ สามารถช่วยผู้อื่นที่มาร่วมพิธีบำเพ็ญกุศล ให้ฝึกฝนอบรมสติปัญญา และได้รับความเจริญงอกงามทางจิตใจ ดังนั้นจึงเห็นได้ว่า พอเริ่มใช้ปัญญาใคร่ครวญไตร่ตรองก็จะรู้ว่าความตายเป็นเรื่องธรรมดา ๆ อย่างหนึ่ง คือความเกิดกับความตายเป็นของคู่กัน เกิดมาแล้วก็ต้องตาย เป็นไปตามเหตุปัจจัย มีเกิดแล้วมีดับ ซึ่งในทางธรรมนั้นเราควรคำนึงถึง ระลึกถึงความตายอยู่เสมอ ๆ ให้เป็นมรณสติ คือ เครื่องเตือนสติเตือนใจให้เราและคนทั้งหลายประพฤติแต่สิ่งดีงาม ให้รู้จักระมัดระวังการใช้ชีวิตในทางถูกทำนองคลองธรรม ไม่เปลืองใจไปทำเรื่องเสียหาย หากผู้ใดดำเนินชีวิตอยู่ในศีล ในธรรมมาตลอด เวลาตายก็จะตายอย่างมีสติ ไม่ตื่นรนทรมานทรมาย ไม่หวาดกลัวต่อความตาย กล้าเผชิญหน้ากับความตายซึ่งไม่มีใครหลีกเลี่ยงได้ พระพุทธศาสนา สอนให้คนทั้งหลายระลึกถึงความตายเสมอ ๆ เพื่อเป็นการย้าจิตเตือนใจตนเองว่า ความตายนั้นเป็นเรื่องปกติธรรมดาของชีวิต ในเมื่อความตายเป็นเรื่องธรรมดา จึงไม่ต้องกลัว เราทั้งหลายระลึกว่าความตายนั้นไม่เป็นสิ่งที่ต้องมาถึงเราแน่นอน แต่จะมาถึงเมื่อไร กำหนดเวลาไม่ได้ ขอให้เตือนใจตนไว้ว่าชีวิตของเราอาจสั้น หรืออาจยืนยาว เราไม่อาจทราบได้ เรียกว่าเจริญมรณสติ ดังนั้นเราทั้งหลายจึงควรกระตุ้นเตือนตนเองให้มีความไม่ประมาท และความไม่ประมาทก็คือ การดำเนินชีวิตที่แสรมีคุณค่าของเราอย่างรอบคอบระมัดระวังใช้ชีวิตในทางกุศล ทำหน้าที่ของตนเองอย่างถูกต้อง เช่น หน้าที่บิดามารดา บุตรหลานที่ดี หน้าที่พลเมืองที่ดี ทำหน้าที่การทำงานอย่างมีประสิทธิภาพ มีประโยชน์ต่อตนเอง และต่อผู้อื่น (พระธรรมปิฎก (ป.อ.ปยุตฺโต), 2545 : 27-33)

ประเพณีเกี่ยวกับงานอวมงคลหรือที่เรียกว่า ประเพณีงานศพ ต่างก็มีลักษณะการจัดงานที่แตกต่างกัน ไม่ว่าจะเป็นงานศพของศาสนาพุทธ คริสต์ หรืออิสลาม ล้วนมีขั้นตอนพิธีกรรมที่ต่างกัน ขึ้นอยู่กับวัฒนธรรม ประเพณี ความเชื่อของแต่ละศาสนาและสังคมนั้น ๆ ส่วนพิธีกรรมงานศพในภาคอีสานนั้นจะมีพิธีกรรมหลายขั้นตอน โดยมีความเชื่อที่เกี่ยวข้องเชื่อมโยงกับพระพุทธศาสนา ในสมัยพุทธกาลจะพบว่าเมื่อมีการตายเกิดขึ้นก็จะมีจัดการศพอยู่หลายวิธี ได้แก่ การนำศพไปทิ้งไว้ที่ป่าช้าให้เป็นอาหารของสัตว์ต่าง ๆ ดังปรากฏในพุทธดำรัสว่า “สัตว์ย่อมเกิดและตายบ่อย ๆ บุคคลทั้งหลายย่อมนำซากศพไปป่าช้าบ่อย ๆ” (ส.ส. (ไทย) 15/198/286) และว่า “ภิกษุเห็นซากศพอันเขาทิ้งไว้ในป่าช้า ซึ่งตายแล้ว 1 วัน ตายแล้ว 2 วัน หรือตายแล้ว 3 วัน เป็นศพขึ้นอืด ศพเขียวคล้ำ ศพมีน้ำเหลืองเยิ้ม” (ม.ม. (ไทย) 12/112/107) ตัวอย่างเช่น กรณีที่นางกิสาโคตมิได้ฟังพระพุทธดำรัสเตือนสติแล้วทิ้งศพลูกชายไว้ในป่า (ขุ.ธ.อ. (ไทย) 2/40/518) การนำศพขึ้นเชิงตะกอนเพื่อเผาให้เป็นเถาถ่านกรณีนี้จะพบบ่อย เช่น กรณีของการจัดการพระบรมสรีระของพระพุทธองค์ (ที.ม. (ไทย) 10/230,233-235) หรือที่ปรากฏในเรื่องนางปฐาจาราที่มีการเผาศพบิดามารดาและพี่ชายที่ฝนตกใหญ่ลมพัดจัดทำให้บ้านเรือนพังทลายตาย (ขุ.ธ.อ. (ไทย) 1/41/512-513) การฝังศพไว้ในป่าช้า กรณีนี้ได้แก่ กรณีที่นางวิสาขาให้ทำการฝังศพของกุมาริกาหลานสาวที่เสียชีวิตแล้ว (ขุ.ธ.อ. (ไทย) 2/40/211) และการนำศพไปลอยที่แม่น้ำคงคาซึ่งไม่ว่าจะเป็นการจัดการศพด้วยวิธีการใดๆ ก็ตาม ก็จะมีพบว่ามีประกอบพิธีกรรมที่เกี่ยวข้องกับความเชื่อในการจัดการศพอยู่เสมอ หรือกรณีที่มีการนิมนต์พระภิกษุไปร่วมงานหรือพิจารณาศพก็เป็นการกระทำเพื่อให้ท่านได้พิจารณาซากศพเพื่อปลงอสุภไปในตัว หรือเพื่อการปฏิบัติธรรมเท่านั้น มิได้มีนัยของการประกอบพิธีเพื่อการอื่นแต่อย่างใด

จากแนวคิดเกี่ยวกับชีวิตมนุษย์ที่มีความตายเป็นที่สุดหรือมีความตายเป็นกระบวนการสุดท้ายทำให้เกิดพิธีกรรมเกี่ยวกับศพตามลัทธิความเชื่อของแต่ละศาสนา มีชื่อเรียกพิธีกรรมเกี่ยวกับศพแตกต่างกันไป แต่ในพระพุทธศาสนาเถรวาทเรียกพิธีกรรมดังกล่าวว่าเป็นงานอวมงคลเพราะมีความเกี่ยวข้องกับความสูญเสียบุคคลอันเป็นที่รัก และนำมาซึ่งความเศร้าโศกเสียใจ การจัดการเกี่ยวกับพิธีกรรมงานอวมงคลของตำบลดอนนางหงส์ อำเภอธาตุพนม จังหวัดนครพนม เป็นพิธีกรรมหนึ่งที่น่าสนใจเพราะแฝงด้วยความเชื่อของชุมชนเข้ามาเกี่ยวข้องด้วย จึงเป็นการผสมผสานพิธีกรรมต่าง ๆ ที่ไม่ใช่ของพระพุทธศาสนาโดยตรง ทำให้น่าสนใจที่จะนำประเด็นดังกล่าวนี้สู่กระบวนการวิจัยเพื่อค้นหาข้อเท็จจริงบางอย่างที่เป็นแนวคิดทางปรัชญาที่แฝงอยู่ในพิธีกรรมดังกล่าวว่ามีอยู่ในลักษณะใด ขั้นตอนใด ของพิธีกรรมนั้น ผลงานวิจัยจะให้คำตอบได้เป็นอย่างดี

ดังนั้น จากความเป็นมา และความสำคัญของปัญหา ผู้วิจัยจึงมีความต้องการที่จะทำวิจัยเรื่อง “การวิเคราะห์หลักพุทธจริยศาสตร์ในพิธีกรรมงานอวมงคลของตำบลดอนนางหงส์ อำเภอธาตุพนม จังหวัดนครพนม” เพื่อหาคำตอบว่า หลักพุทธจริยศาสตร์ที่ปรากฏในพิธีกรรมงานอวมงคลของตำบลดอนนางหงส์

อำเภอธาตุพนม จังหวัดนครพนม นั้นมีลักษณะไร่บาง พิธีกรรมเกี่ยวกับงานอวมงคลของตำบลดอนนางหงส์ อำเภอธาตุพนม จังหวัดนครพนม มีการดำเนินการอย่างไร และผลวิเคราะห์หลักพุทธจริยศาสตร์ในพิธีกรรมงานอวมงคลของตำบลดอนนางหงส์ อำเภอธาตุพนม จังหวัดนครพนม จะมีคำตอบอย่างไร คำถามต่าง ๆ เหล่านี้จะได้คำตอบจากการทำวิจัยเล่มนี้ และเมื่องานวิจัยนี้เสร็จสมบูรณ์จะเป็นข้อมูลสารสนเทศแก่ผู้สนใจทั่วไป และเป็นต้นแบบของการจัดการงานอวมงคลที่ถูกต้องต่อไป

วัตถุประสงค์ของการวิจัย

1. เพื่อศึกษาหลักพุทธจริยศาสตร์ในพิธีกรรมงานอวมงคล
2. เพื่อศึกษาหลักพุทธจริยศาสตร์ในพิธีกรรมงานอวมงคลของตำบลดอนนางหงส์ อำเภอธาตุพนม จังหวัดนครพนม
3. เพื่อวิเคราะห์หลักพุทธจริยศาสตร์ในพิธีกรรมงานอวมงคลของตำบลดอนนางหงส์ อำเภอธาตุพนม จังหวัดนครพนม

วิธีดำเนินการวิจัย

1. รูปแบบการวิจัย : การทำวิจัยเรื่อง “การวิเคราะห์หลักพุทธจริยศาสตร์ในพิธีกรรมงานอวมงคลของตำบลดอนนางหงส์ อำเภอธาตุพนม จังหวัดนครพนม” ครั้งนี้เป็นการวิจัยเชิงคุณภาพ โดยการเก็บข้อมูลจากการสังเกตแบบมีส่วนร่วม และการสัมภาษณ์เชิงลึก

2. กลุ่มเป้าหมายผู้ให้ข้อมูลสำคัญ : ผู้วิจัยได้เลือกตัวแทนกลุ่มผู้ให้ข้อมูลสำคัญจาก 4 กลุ่ม จำนวน 20 รูป/คน ได้แก่ พระสงฆ์ 5 รูป ผู้นำชุมชน 5 คน นักวิชาการ 5 คน มัคทายก/ปราชญ์ชาวบ้าน 5 คน ซึ่งมีเกณฑ์ในการคัดเลือกดังนี้ 1) เป็นผู้อยู่ในพื้นที่ตำบลดอนนางหงส์ 2) เป็นผู้เข้าร่วมกิจกรรมงานอวมงคลประจำ 3) เป็นบุคคลที่สามารถให้ข้อมูลที่เป็จริงได้

3. การสร้างเครื่องมือ และการหาคุณภาพเครื่องมือการวิจัย มีขั้นตอนดังนี้ 1) เครื่องมือที่ใช้ในการเก็บข้อมูลในการวิจัยครั้งนี้ ได้แก่แบบสังเกต แบบสัมภาษณ์เชิงลึก และแบบสังเกตแบบมีส่วนร่วม อุปกรณ์ที่ใช้ในการเก็บรวบรวมข้อมูล ได้แก่ กล้องถ่ายรูป สมุดจดบันทึก และเครื่องบันทึกเสียง 2) การสร้างแบบสัมภาษณ์เชิงลึก และการสร้างแบบสังเกตแบบมีส่วนร่วมมีขั้นตอนในการสร้างเครื่องมือ และการหาคุณภาพเครื่องมือการวิจัย ดังนี้ 2.1) ศึกษาแนวคิด ทฤษฎี เอกสาร ตำรา งานวิจัยที่เกี่ยวข้องตามชื่อเรื่อง วัตถุประสงค์ และกรอบแนวคิดในการวิจัยเกี่ยวกับหลักพุทธจริยศาสตร์ในพิธีกรรมงานอวมงคล เพื่อนำมาใช้เป็นแนวทางในการสร้างแบบสัมภาษณ์ 2.2) ข้อมูลที่ได้มาจากขั้นตอนที่ 1 มาเป็นประเด็นคำถามแบบสัมภาษณ์ แล้วนำเสนอ อาจารย์ที่ปรึกษาเพื่อพิจารณา และให้ข้อเสนอแนะ 2.3) ปรับปรุงแบบสัมภาษณ์เชิงลึกตามข้อเสนอแนะของอาจารย์ที่ปรึกษา 2.4) นำแบบสัมภาษณ์ที่ปรับปรุง

แล้วให้ผู้เชี่ยวชาญจำนวน 3 ท่าน ที่มีความเชี่ยวชาญใน ศาสตร์ต่าง ๆ เพื่อพิจารณาความเหมาะสม และความถูกต้องตามเนื้อหา ภาษา และความเกี่ยวข้องกับประเด็นคำถาม ประกอบด้วย 1) พระครูศรีปริยัติบัณฑิต, ผศ.ดร. 2) ผศ.ดร.จรัส ลีกา และ 3) ผศ.ดร.จักรพรรณ วงศ์พรพวิณ 2.5) เพื่อปรับปรุงแก้ไขแบบสัมภาษณ์ ตามคำแนะนำของผู้เชี่ยวชาญแล้วนำไปเสนอ อาจารย์ที่ปรึกษาเพื่อขอความเห็นชอบก่อนนำไปเก็บข้อมูล

4. การเก็บรวบรวมข้อมูล : 1) นำหนังสือจากศูนย์บัณฑิตศึกษา มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย วิทยาเขตขอนแก่น ถึงกลุ่มผู้ให้ข้อมูลสำคัญประกอบด้วย พระสงฆ์ ผู้นำชุมชน นักวิชาการ และมัคทายก/ปราชญ์ชาวบ้าน เพื่อขออนุญาตการสัมภาษณ์เชิงลึก และเก็บรวบรวมข้อมูลในการวิจัย 2) สร้างความสัมพันธ์กับผู้ให้ข้อมูลหลัก และกลุ่มเป้าหมาย พบปะพูดคุยเพื่อสร้างความคุ้นเคย แจงวัตถุประสงค์ในการเก็บรวบรวมข้อมูล 3) กำหนดนัดหมายวันเวลาที่ดำเนินการสัมภาษณ์ที่แน่นอน เพื่อให้กลุ่มเป้าหมายได้ให้ข้อมูล 4) ดำเนินการเก็บรวบรวมข้อมูลโดยใช้แบบสัมภาษณ์กับกลุ่มเป้าหมายที่เป็นผู้ให้ข้อมูลหลักและบุคคลอื่น ๆ โดยใช้วิธีการบันทึกเทป จดบันทึก และการสนทนากับกลุ่มเป้าหมาย

5. การตรวจตรวจสอบข้อมูลและการวิเคราะห์ข้อมูล : ผู้วิจัยทำการวิเคราะห์ข้อมูลที่ได้จากสังเกต การสัมภาษณ์ และการสนทนากลุ่ม มา ตรวจสอบข้อมูลด้วยวิธีการสามเส้า คือ ข้อมูลจากพระไตรปิฎก ข้อมูลจากเอกสารวิชาการและงานวิจัยที่เกี่ยวข้อง โดยการนำเอาข้อมูลที่ตรงกันมาการแปรความการตีความ และนำเสนอข้อมูลโดยการพรรณนา วิเคราะห์ (Descriptive Analysis)

ผลการวิจัย

การวิจัยเรื่อง “การวิเคราะห์หลักพุทธจริยศาสตร์ในพิธีกรรมงานอวมงคลของตำบลดอนนางหงส์ อำเภอธาตุพนม จังหวัดนครพนม” เป็นการวิจัยเชิงคุณภาพผู้วิจัยได้ศึกษาแนวคิด ทฤษฎี และงานวิจัยที่เกี่ยวข้องกับพุทธจริยศาสตร์ในพิธีกรรมงานอวมงคล ได้นำแนวคิด ทฤษฎี และงานวิจัยที่เกี่ยวข้องเหล่านั้นมาเป็นแนวทางในการวิเคราะห์ข้อมูลเพื่อตอบวัตถุประสงค์การวิจัยทั้ง 3 ข้อ ซึ่งสรุปผลการวิเคราะห์ข้อมูลได้ ดังนี้

1. หลักพุทธจริยศาสตร์ในพิธีกรรมงานอวมงคล ผู้วิจัยได้วิเคราะห์ข้อมูลเพื่อตอบวัตถุประสงค์การวิจัยข้อที่ 1 ซึ่งมีผลการวิเคราะห์ข้อมูลสรุปได้ 6 ประเด็น ดังนี้

1) หลักการสำคัญของพุทธจริยศาสตร์ พบว่า พุทธจริยศาสตร์เป็นส่วนหนึ่งของคำสอนในพระพุทธศาสนาที่มีการศึกษาด้วยการตั้งคำถามที่เกิดจากข้อสงสัยต่าง ๆ เกี่ยวกับ โลก ชีวิต ความตาย กรรม และผลของกรรม เป็นต้น เมื่อมีการศึกษาและอธิบายความตามกรอบของปรัชญาตะวันตกจึงกลายเป็นพุทธปรัชญา ที่เกี่ยวข้องกับอภิปรัชญา ญาณวิทยา สุนทรียศาสตร์ จริยศาสตร์ และตรรกศาสตร์ ดังนั้นพุทธจริยศาสตร์จึงเป็นส่วนหนึ่งของพุทธปรัชญาที่มีการศึกษาเพื่อค้นหาความจริงจึงเป็นเสมือนแผนที่สำหรับการเดินทางไปสู่ความจริงได้อย่างถูกต้อง และรวดเร็ว นอกจากนี้พุทธจริยศาสตร์ยังถูกใช้เป็นเกณฑ์

ตัดความประพฤติของมนุษย์ในลักษณะที่เป็นหลักจริยธรรมในการอยู่ร่วมกันในสังคมซึ่งเรียกว่า “หลักมนุษยธรรม” ที่พระพุทธเจ้าได้ทรงวางไว้เป็นมาตรฐานในการตัดสินความดีชั่วของมนุษย์ แบ่งเป็น 3 ระดับ คือ ระดับต้น ได้แก่ ศีล (มนุษยธรรม) ระดับกลาง ได้แก่ สมาธิ (ศีลกรรมบถ 10) และระดับสูง ได้แก่ ปัญญา (มรรคมีองค์ 8) หลักพุทธจริยศาสตร์เป็นวิธีปฏิบัติเพื่อการเข้าถึงความดีอันสูงสุดที่เป็นอุดมคติของชีวิตด้วยการปฏิบัติตามหลักการสำคัญ 3 ประการ คือ การไม่ทำบาปทั้งปวง การทำความดี และการทำจิตให้บริสุทธิ์ หลักการ 3 ประการ นี้เป็นเครื่องยืนยันเชิงคุณค่าความดีของมนุษย์

2) ลักษณะของพุทธจริยศาสตร์ พบว่า พุทธจริยศาสตร์มีการแบ่งออกเป็น 2 กลุ่ม ดังนี้ 1) การแบ่งตามตามสภาวะ มี 5 ประการ คือ (1) เป็นพุทธจริยธรรม เป็นหลักการของความประพฤติ และเป็นวิธีปฏิบัติของผู้รู้ ผู้ตื่น ผู้เบิกบาน (2) เป็นพรหมจรรย์ ได้แก่ หลักความประพฤติที่ประเสริฐเพื่อการบรรลุถึงการสิ้นสุดแห่งทุกข์ทั้งปวงตามวิธีการของอริยสัจ 4 และพรหมวิหารธรรม 4 (3) เป็นพระวินัยหรือกฎระเบียบที่ใช้เป็นเครื่องขัดเกลาความประพฤติของมนุษย์ที่แสดงออกทางกาย วาจา ใจ (4) เป็นสังฆธรรม หมายถึง กฎธรรมชาติที่จะปรากฏแก่สรรพสิ่ง ได้แก่ อุปปาทะ ฐิติ ภังคะ (5) เป็นสามัญลักษณะ หรือไตรลักษณ์ ที่การรู้ถึงอาการของสรรพสิ่งในความเสมอเหมือนกัน คืออนิจจัง ทุกขัง อนัตตา และ 2) การแบ่งตามยุคสมัย มีดังนี้ (1) พุทธจริยศาสตร์แบบเดิม คือ การนำหลักคำสอนในพระพุทธศาสนา มาเป็นกระบวนการแสวงหาคำตอบที่เกิดจากข้อสงสัยต่าง ๆ เช่น เกิด แก่ เจ็บ ตาย สุข ทุกข์ ที่มีมนุษย์เผชิญอยู่ และปฏิบัติตามหลักการมี อริยสัจ 4 ไตรลักษณ์ เป็นต้น เพื่อการเข้าถึงเป้าหมายสูงสุดของชีวิต คือ การบรรลุพระนิพพาน (2) พุทธจริยศาสตร์ร่วมสมัย เป็นการนำเอาหลักคำสอนมาอธิบายปรากฏการณ์ต่าง ๆ ที่ขึ้นในประเด็นที่เป็นข้อขัดแย้งเชิงจริยธรรมเพื่อหาข้อยุติให้กับข้อขัดแย้งต่าง ๆ เหล่านั้น ด้วยวิธีการตีความ โดยมีเป้าหมายคือความสมบูรณ์ทางศีลธรรม ที่เป็นไปเพื่อเอกภาพแห่งความสุขในฐานะเป็นพุทธจริยศาสตร์เชิงสังคม

3) วิธีการของพุทธจริยศาสตร์ พบว่า มี 2 วิธีการ คือ (1) วิธีการแบบกรรมนิยม เป็นการตัดสินความประพฤติของมนุษย์ตามหลักกรรมที่มีเจตนาเป็นเจตสิก ความดี ชั่ว จะมีผลมาจากเจตนาฝ่ายกุศลและอกุศลเป็นสำคัญ (2) วิธีการแบบปฏิบัตินิยม คือ ความดีชั่วจะเกิดแก่มนุษย์ได้นั้นขึ้นอยู่กับนำไปปฏิบัติด้วยตนเอง และมีผลที่เกิดขึ้นกับตนและสังคมในลักษณะที่เป็นกุศลหรืออกุศล ความดีชั่วขึ้นอยู่กับการกระทำของมนุษย์ทั้งสิ้น

4) ประเภทของพุทธจริยศาสตร์ พบว่า พุทธจริยศาสตร์เป็นมาตรฐานความประพฤติของมนุษย์ แบ่งเป็น 3 ระดับ คือ (1) พุทธจริยศาสตร์ระดับต้น ได้แก่ ศีล หรือหลักมนุษยธรรม ควบคุมพฤติกรรมทางกาย วาจา เป็นสิ่งที่มนุษย์พึงปฏิบัติในการอยู่กันคนในสังคม (2) พุทธจริยศาสตร์ระดับกลาง ได้แก่ สมาธิ ด้วยการปฏิบัติตามกรรมบถ 10 ได้แก่ กายกรรม 3 วจีกรรม 4 และมโนกรรม 3 เป็นเครื่องควบคุมพฤติกรรมที่แสดงออกทางกาย วาจา ใจ ด้วยกระบวนการของสติเพราะมีการกำหนดโทษที่เกิดจากจิต

(3) พุทธจริยศาสตร์ระดับสูง ได้แก่ ปัญญา ด้วยการปฏิบัติตามมรรคมืองค์ 8 มีสัมมาทิฐิ เป็นต้น และมีเป้าหมายคือพระนิพพาน

5) เป้าหมายของพุทธจริยศาสตร์ พบว่า พุทธจริยศาสตร์มีเป้าหมายที่เกิดจากศักยภาพของแต่ละบุคคลจะเข้าถึง การปฏิบัติของแต่ละบุคคลจะได้รับผลไม่เท่ากัน ดังนี้ (1) พุทธจริยศาสตร์ระดับต้น คือ การปฏิบัติตามกรอบของศีล มีศีล 5 เป็นต้น เป้าหมายในระดับนี้เป็นความสงบสุขของสังคม หรือเป็นสังคมสวัสดิการที่มีความเกื้อกูลพึ่งพาอาศัยกันได้ด้วยความรักที่เป็นความสุขในระดับโลกิยะที่เห็นได้ในโลกปัจจุบัน และมีเทวโลกเป็นที่สุด (2) พุทธจริยศาสตร์ระดับกลาง ได้แก่ สมานิตด้วยการปฏิบัติตามกรอบของศีลกรรมบถ 10 เป้าหมายของพุทธจริยศาสตร์ระดับกลางจะมีพรหมโลก 20 ชั้นเป็นเป้าหมาย เพราะอานิสงส์ของการบำเพ็ญสมาธิจนได้ฌานสมาบัติขั้นต้นเอง (3) พุทธจริยศาสตร์ระดับสูง เป็นการพัฒนาปัญญาที่เป็นผลสืบเนื่องมาจากการรักษาศีลให้บริสุทธิ์ และการมีศีลบริสุทธิ์ทำให้เกิดสมาธิด้วยการมีสติในการระวางจิตไม่ให้เกิดไปในฝ่ายอกุศล จากอานิสงส์ของสมาธิจิตจะทำให้ได้ฌานสมาบัติแล้วจะบังเกิดในชั้นพรหม 20 ชั้น ตามพลังของฌานที่ตนได้ พุทธจริยศาสตร์ระดับสูงจะเป็นการพัฒนาปัญญาด้วยการยกจิตขึ้นสู่วิปัสสนาพิจารณาภาวะต่าง ๆ ตามกฎไตรลักษณ์ และพัฒนาสติให้ดำรงอยู่ในสติปัญญา 4 อย่างต่อเนื่อง ซึ่งมีเป้าหมายสูง คือ พระนิพพาน

2. หลักพุทธจริยศาสตร์ในพิธีกรรมงานอวมงคลของตำบลดอนนางหงส์ อำเภอธาตุพนม จังหวัดนครพนม พบว่า

2.1 พิธีกรรมงานอวมงคลของตำบลดอนนางหงส์ อำเภอธาตุพนม จังหวัดนครพนม มีวิธีการ ดังนี้ 1) การปฏิบัติต่อผู้ใกล้ตาย ได้แก่ การบอกทางแก่คนป่วยใกล้ตาย การให้สัญญาบอกข่าว และการให้นิมนต์หรือสัญญาลักษณะ 2) การปฏิบัติต่อผู้ตาย ได้แก่ การแจ้งเรื่องการตาย มีวิธีการปฏิบัติตามพระราชบัญญัติทะเบียนราษฎร พ.ศ.2499 มาตรา 14 กำหนดว่า ผู้เกี่ยวข้องหรือผู้ประสบเหตุจะต้องแจ้งภายใน 24 ชั่วโมง แจ้งต่อนายทะเบียนตำบล นายทะเบียน 3) การแจ้งข่าวการตายแก่ญาติ 4) การเตรียมสถานที่จัดงานศพ 5) ขั้นตอนการปฏิบัติในงานอวมงคล (งานศพ)ของตำบลดอนนางหงส์ อำเภอธาตุพนม จังหวัดนครพนม พบว่า มีการปฏิบัติตามขั้นตอนของงานศพตามคติความเชื่อของวิถีวัฒนธรรมอีสานโบราณที่ถือปฏิบัติสืบทอดกันมา และมีการปรับเปลี่ยนวิธีการบางขั้นตอนให้สอดคล้องกับวิถีวัฒนธรรม และบริบทสังคมที่มีการเปลี่ยนแปลงไป 30 ขั้นตอน คือ ขั้นตอนการอาบน้ำศพ – ขั้นตอนการเก็บกระดูก

2.2) หลักพุทธจริยศาสตร์ในพิธีกรรมงานอวมงคลของตำบลดอนนางหงส์ อำเภอธาตุพนม จังหวัดนครพนม พบว่า การจัดการพิธีกรรมงานอวมงคลหรืองานศพได้มีการดำเนินการตามขั้นตอนที่เป็นไปตามกฎระเบียบทางกฎหมายบ้านเมือง และดำเนินการไปตามคติความเชื่อของวิถีวัฒนธรรมชุมชน โดยมีเป้าหมายของกระบวนการต่าง ๆ คือ ความสงบสุขที่จะเกิดแก่ญาติพี่น้องของผู้วายชนมนั้นเอง และในพิธีกรรมงานอวมงคลหรืองานศพนี้มีหลักพุทธจริยศาสตร์ที่ปรากฏในลักษณะที่แฝงอยู่ขั้นตอนต่าง ๆ

ของพิธีกรรมงานอวมงคล หรืองานศพ 4 ประการ คือ หลักกรรม อสุภกรรมฐาน มรณานุสติ และ กฏไตรลักษณ์ หลักพุทธจริยศาสตร์ทั้งหมดนี้เป็นประโยชน์แก่ผู้ได้เข้าพิธีกรรมงานอวมงคลด้วยการพิจารณาด้วยปัญญาให้เห็นสังขารต่าง ๆ ตามศักยภาพของตนเอง

3. ผลการวิเคราะห์หลักพุทธจริยศาสตร์ในพิธีกรรมงานอวมงคลของตำบลดอนนางหงส์ อำเภอธาตุพนม จังหวัดนครพนม พบว่า

1) การวิเคราะห์ตามหลักพุทธจริยศาสตร์ 3 ระดับ พบว่า พุทธจริยศาสตร์ทั้ง 3 ระดับมีปรากฏอยู่ในขั้นตอนของพิธีกรรมงานศพหรืองานอวมงคลทุกขั้นตอน และพุทธจริยศาสตร์ทั้ง 3 ระดับจะเป็นปัจจัยที่เกี่ยวพันซึ่งกันและกันในลักษณะของปัจจัยการ เพราะมีศีลบริสุทธิจึงทำให้เกิดสมาธิเพราะมีสมาธิตั้งมั่นจึงทำให้เกิดปัญญาในทางตรงกันข้ามถ้าศีลไม่บริสุทธิ สมาธิจะไม่ตั้งมั่น สมาธิไม่ตั้งมั่น ปัญญา ก็ไม่เกิด

2) การวิเคราะห์ตามหลักกรรม พบว่า งานอวมงคลของของตำบลดอนนางหงส์ อำเภอธาตุพนม จังหวัดนครพนม จะมีขั้นตอนการปฏิบัติต่อผู้ป่วยที่ใกล้ตายด้วยการนิมนต์พระสงฆ์มาเจริญโพชฌงค์ปริตร และบอกให้ผู้ป่วยระลึกถึงคุณงามความดีต่าง ๆ ที่ตนเคยกระทำมาในขณะที่มีร่างกายแข็งแรง เช่น การทำบุญ ความดีต่าง ๆ เพราะอยากให้คนป่วยคิดถึงสิ่งที่ดีจิตใจจะได้ไม่ท้อแท้และมีความสงบ เพราะตามหลักการของพุทธศาสนา ถือว่า จิตที่ไม่เศร้าหมองเพราะระลึกถึงความดีงามที่ตนได้สั่งสมมานั้นจะนำจิตผู้นั้นไปสู่สุคติภูมิ แต่ถ้าจิตเศร้าหมองเพราะเหตุแห่งอกุศลกรรมจะนำผู้นั้นไปสู่ทุคติภูมิ ดังนั้น อาสันนจิต จึงมีความเกี่ยวข้องสัมพันธ์กับกุศลกรรมและอกุศลกรรมเพราะมีอิทธิพลต่อจิตดวงสุดท้ายของมนุษย์

3) การวิเคราะห์ตามหลักอสุภกรรมฐาน พบว่า การได้พิจารณาซากศพในการเข้าไปร่วมพิธีกรรมงานอวมงคลหรืองานศพทำให้ผู้พิจารณาเกิดความเบื่อหน่ายในร่างกายของตนที่เต็มไปด้วยความโสโครกเต็มไปด้วยของไม่สะอาดลำบากต่อการดูแลรักษา จิตของผู้พิจารณาจะผ่อนคลายจากกามราคะทำให้ไม่ประมาทในการดำเนินชีวิต และเมื่อได้พิจารณาอย่างสม่ำเสมอแล้วจะทำให้ได้สังขารานุเบกขาญาณที่จะนำไปสู่การบรรลุคุณธรรมขั้นสูงยิ่งขึ้นไป และการได้ไปร่วมงานศพหรือพิธีกรรมงานอวมงคลนอกเหนือจากการไปแสดงความเสียใจต่อญาติพี่น้องของผู้ตายในลักษณะที่เป็นปรหิตประโยชน์แล้ว ส่วนที่เป็นประโยชน์ตนที่จะพึงได้รับคือการได้พิจารณาอสุภกรรมฐานเพื่อขัดเกลาจิตของตนไม่ให้เกิดกามราคะและการหลงใหลในรูปร่างกายของตน ทำให้เกิดความมัวเมาในรูปร่างกายการได้ไปพิจารณาซากศพในพิธีกรรมงานอวมงคลแม้ว่าไม่ได้เห็นภาพเชิงประจักษ์แต่เราสามารถจินตนาการถึงร่างที่ตายนอนเป็นนิทรสการชีวิตอยู่ในโลงนั้นมาใส่ตัวเราว่าสักวันหนึ่งตัวเราก็จะเป็นเช่นนี้เหมือนกัน

4) การวิเคราะห์ตามหลักมรณานุสติ พบว่า การเจริญมรณานุสติในพิธีกรรมงานอวมงคลหรืองานศพนั้นเบื้องต้นเราจะต้องทำความเข้าใจก่อนว่า ร่างกายของมนุษย์มีองค์ประกอบที่สำคัญ 5 อย่าง ซึ่งรวมเรียกว่า ขันธ์ 5 ได้แก่ รูป เวทนา สัญญา สังขาร วิญญาณ โดยย่อมี 2 อย่าง คือ รูป และนาม หรือ

กายกับจิต นั่นเอง เมื่อองค์ประทั้ง 5 อย่างมารวมกันจึงเกิดเป็นชีวิต และการมีชีวิตนี้จะเริ่มต้นด้วยการมีปฏิสนธิวิญญาณมาจุติ เมื่อจุติวิญญาณมาจุติแล้วถือว่าชีวิตได้เริ่มกระบวนการของการมีชีวิตต่อไป และการมีชีวิตนี้โดยมีนัยยะว่าเป็นการเดินทางไปสู่ความตายนั่นเอง ดังนั้น มนุษย์พึงเจริญอยู่ในใจว่าความตายเป็นเรื่องธรรมดาของชีวิตเพราะชีวิตมีการเกิดเป็นเบื้องต้น และมีความตายเป็นกระบวนการสุดท้าย สรรพสิ่งที่มีชีวิตจะไม่สามารถหลีกเลี่ยงกระบวนการสุดท้ายนี้ได้ อาจแตกต่างกันบ้างด้วยการเข้าถึงความตายที่ช้าหรือเร็วเท่านั้น และเมื่อทุกคนในสังคมมีความเข้าใจในกระบวนการของชีวิตดังที่ได้นำเสนอมาแล้ว จะทำให้สังคมมีการให้อภัยกัน และมีจิตใจที่ประกอบด้วยเมตตาธรรม เพราะทุกคนมีสามัญลักษณะเหมือนกันไม่มีใครดีเด่นเหนือใคร สุดท้ายก็มีความตายเป็นกระบวนการสุดท้ายของชีวิตเหมือนกัน ถ้าทุกคนในสังคมเจริญมรรณานุสติเหมือนกันสังคมก็จะมีแต่ความสงบสุขไม่เบียดกันด้วยกาย วาจา ใจ

5) การวิเคราะห์พิธีกรรมงานอวมงคลตามกฎไตรลักษณ์ พบว่า ทำให้เห็นสังขธรรมของชีวิตว่าชีวิตมนุษย์เรานั้นล้วนตกอยู่กฎของไตรลักษณ์ทั้งสิ้นการได้พิจารณาถึงความไม่เที่ยงแท้ของชีวิตที่มีการเปลี่ยนแปลงอยู่ตลอดเวลาแต่ที่ทำให้เราไม่เห็นการเปลี่ยนแปลงเพราะมีสันตติคือการสืบเนื่องบดบังความเปลี่ยนแปลงเอาไว้ แท้ที่จริงชีวิตเต็มไปด้วยความทุกข์คือทนอยู่สถานะเดิมไม่ได้แต่เพราะมีการเปลี่ยนของอริยาบถบดบังเอาไว้จึงทำให้เรามองไม่เห็นความทุกข์ และเพราะมีขนสัญญาความเป็นกลุ่มเป็นก้อนบดบังจึงทำให้เรามองไม่เห็นอนัตตาทำให้เกิดความยึดมั่นว่าเป็นเราเป็นของเรา และความเป็นสามัญลักษณะ คือ ความเสมอเหมือนของสรรพสิ่งด้วยลักษณะ 3 อย่าง คือ อนิจจัง ทุกขัง อนัตตา การไม่ทำความเข้าใจในไตรลักษณ์จะทำให้เกิดความทุกข์เพราะการยึดมั่นในชั้น 5 และชั้น 5 ก็มีความเป็นไปตามสามัญลักษณะนี้คือ ไม่เที่ยง เป็นทุกข์ เป็นอนัตตา และสิ่งใดไม่เที่ยง สิ่งนั้นเป็นทุกข์ สิ่งใดเป็นทุกข์สิ่งนั้นเป็นอนัตตา

อภิปรายผลการวิจัย

การทำวิจัยเรื่อง “การวิเคราะห์หลักพุทธจริยศาสตร์ในพิธีกรรมงานอวมงคลของตำบลดอนนางหงส์ อำเภอธาตุพนม จังหวัดนครพนม” ได้พบประเด็นที่น่าสนใจหลายประเด็นจึงนำประเด็นที่น่าสนใจเหล่านั้นมาเพื่อการอภิปรายผลเพื่อหาความสอดคล้องกับงานวิจัยที่ได้ศึกษามา ดังนี้

1. การไปร่วมพิธีกรรมงานอวมงคลหรืองานศพทำให้ได้สังขธรรมของชีวิตความเป็นสามัญลักษณะ คือ ความเสมอเหมือนของสรรพสิ่งด้วยลักษณะ 3 อย่าง คือ อนิจจัง ทุกขัง อนัตตา การไม่ทำความเข้าใจในไตรลักษณ์จะทำให้เกิดความทุกข์เพราะการยึดมั่นในชั้น 5 และชั้น 5 ก็มีความเป็นไปตามสามัญลักษณะนี้คือ ไม่เที่ยง เป็นทุกข์ เป็นอนัตตา และสิ่งใดไม่เที่ยง สิ่งนั้นเป็นทุกข์ สิ่งใดเป็นทุกข์สิ่งนั้นเป็นอนัตตา เมื่อเรารู้เช่นนี้จะทำให้การดำเนินชีวิตประจำจะไม่ประมาทเพราะชีวิตนี้แสนสั้นนัก

ซึ่งสอดคล้องกับ (บุญเกิด แก้วตา และคณะ, 2562 : 447-461) ได้ทำวิจัยเรื่อง “ศึกษาความสัมพันธ์ระหว่างหลักไตรลักษณ์กับความสุกทางจิตวิญญาณ” พบว่า หลักไตรลักษณ์ในพระพุทธศาสนาเป็นหลักธรรมที่ได้กล่าวถึงเครื่องหมายกำหนดรู้อาการต่างของสรรพสิ่งที่จะต้องมีความเป็นไปเช่นนั้นประกอบด้วย ความไม่เที่ยง ความเป็นทุกข์ หรือความเป็นของที่ทนอยู่ในสภาวะเช่นเดิมไม่ได้ และความเป็นของไม่ใช่ตัวตน ความเข้าใจในเรื่องไตรลักษณ์จะทำให้เกิดความสงบสุขทางจิตวิญญาณเพราะได้เข้าใจถึงสภาวะที่เป็นไปของสรรพสิ่งทำให้ไม่มีอุปาทานยึดมั่นในความเป็นอนัตตาและมมังการ มีจิตใจที่เข้มแข็งพร้อมที่จะเผชิญกับสถานการณ์ต่างที่เข้ามาในชีวิต หลักไตรลักษณ์ คือ อนิจจัง ทุกขัง อนัตตา เป็นสภาวะธรรมที่เกี่ยวข้องเชื่อมโยงกันเป็นปัจจัยยาเมื่อพูดถึงสิ่งหนึ่งจะต้องเกี่ยวข้องกับสิ่งอื่นตามด้วย และหลักไตรลักษณ์ทั้ง 3 นี้เป็นหลักการที่จะทำให้มนุษย์ในกระบวนการของชีวิตที่มีการเกิด ตั้งอยู่ และสลายไป เพราะสิ่งใดไม่เที่ยง สิ่งนั้นเป็นทุกข์ สิ่งใดเป็นทุกข์สิ่งนั้นเป็นอนัตตา

2. พิธีกรรมงานอวมงคลหรืองานศพเป็นงานชาวตาที่แสดงถึงความสูญเสียบุคคลอันเป็นที่รัก ที่ได้ตายจากไปอย่างไม่มีวันกลับตามประเพณีอีสานเมื่อมีการตายเกิดขึ้นจะมีขั้นตอนการประกอบพิธีกรรม เพื่อให้เกิดความสมบูรณ์ของงานศพ ซึ่งเชื่อว่าเมื่อได้จัดพิธีกรรมอย่างสมบูรณ์แล้วผู้ตายจะได้รับส่วนบุญกุศลที่ญาติพี่น้องได้ทำไปและส่งผลให้ไปสู่สุคติภูมิ พิธีกรรมเกี่ยวกับงานศพนั้นมีการปฏิบัติตามหลักของศาสนา และตามคติความเชื่อของแต่ละท้องถิ่น ซึ่งสอดคล้องกับ (พระปลัดสนั่น สจจวโร, อุทัย สติมัน และพระมหาอุดร สุทธิธาดา, 2565 : 99-107) ได้ทำวิจัยเรื่อง “วิเคราะห์หลักธรรมและความเชื่อในประเพณีงานศพของชาวมัญจาคีรี จังหวัดขอนแก่น” พบว่า การจัดการพิธีศพนั้น คือ พิธีการชำระศพตามระเบียบ ปฏิบัติทางความเชื่อของศาสนา มีการเผาหรือฝังเป็นต้น ด้วยวัตถุประสงค์เพื่อแสดงความอาลัย ความระลึกถึงกัน ความกตัญญูต่อผู้เสียชีวิต ซึ่งอยู่ที่ว่าผู้ประกอบกิจนั้นดำรงตนอยู่ในฐานะอย่างไร โดยเริ่มตั้งเมื่อผู้ตายได้หมดลมปราณลงไปจนกระทั่งการประกอบกิจเบื้องต้นอันเหมาะสมแก่กาลเทศะและขนบธรรมเนียมประเพณี หรือวัฒนธรรมท้องถิ่นนั้น ๆ เป็นสำคัญ

3. การไปร่วมงานอวมงคลหรืองานศพทำให้ได้ข้อคิดมากมายที่ได้ไปร่วมงานเป็นทั้งประโยชน์ตนและประโยชน์คนอื่น แก่นแท้ของพิธีกรรมงานศพทุกขั้นตอนจะแฝงไว้ด้วยคติธรรมและความรู้ที่เราสามารถนำมาใช้เป็นหลักในการดำเนินชีวิตได้ แม้ว่าพิธีกรรมดังกล่าวจะเป็นเพียงเปลือกนอกที่ต้องปฏิบัติตามคตินิยมของแต่ละท้องถิ่นแต่มีเป้าหมายคือความดีงามของสังคม ซึ่งสอดคล้องกับ พระมหานฤดมมหาปัญญา (จวนตัว), (2561) ได้ทำวิจัยเรื่อง “สัปหระ : การสืบสานคติ ความเชื่อและพิธีกรรมงานศพในเขตเทศบาลตำบลบ่อแก้ว อำเภอเมืองลำปาง จังหวัดลำปาง” พบว่า ความเชื่อและพิธีกรรมงานศพของสัปหระที่มีคุณลักษณะที่พึงประสงค์ของชุมชน ประกอบด้วย 1) ความเชื่อ การสงเคราะห์ผู้ตาย 2) ความไว้วางใจ การยอมรับและไว้วางใจของชุมชน 3) รายได้ เป็นแรงจูงใจต่อการปฏิบัติหน้าที่ 4) การสืบต่อ เป็นการถ่ายทอดความรู้สู่เชื้อสายและผู้ที่มีความสนใจ ดังนั้น การสืบสานคติ ความเชื่อและพิธีกรรม

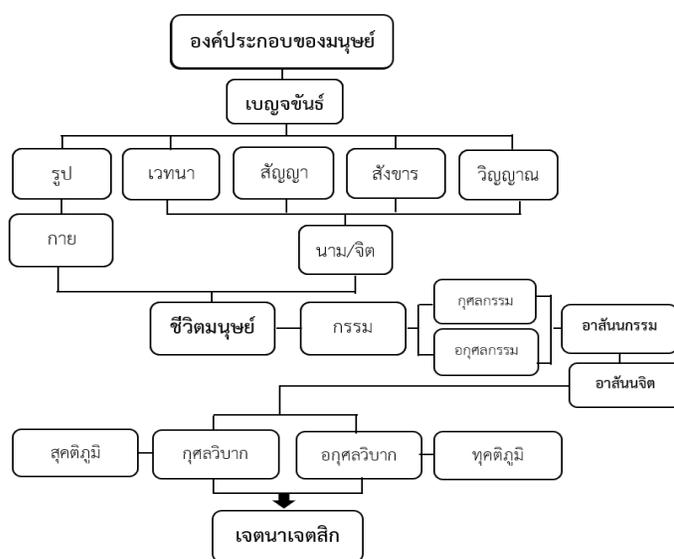
งานศพในวันธรรมสวนะ จึงจำเป็นที่จะต้องตระหนักและสร้างคุณค่าการเป็นสัปเหร่อที่ประกอบด้วย ความรู้ทางพิธีกรรม การบริหารจัดการขั้นตอนตามขนบธรรมเนียมประเพณี เพื่อสร้างความเป็นอัตลักษณ์ และจรรโลงไว้ซึ่งประเพณีอันดีงามของชุมชนสืบต่อไป

ข้อเสนอแนะ

1. ควรทำวิจัยเรื่องอิทธิพลของหลักไตรลักษณ์ที่มีบทบาทต่อการดำเนินชีวิตในสังคมปัจจุบัน
2. ควรทำวิจัยเรื่องพิธีกรรมงานอวมงคลเพื่อการเรียนรู้ชีวิตในการอยู่ร่วมกันในสังคม
3. ควรทำวิจัยเรื่องสังคมสวัสดิการจากการถอดบทเรียนพิธีกรรมงานอวมงคล

องค์ความรู้ใหม่

การวิจัยเรื่อง “การวิเคราะห์หลักพุทธจริยศาสตร์ในพิธีกรรมงานอวมงคลของตำบลดอนนางหงส์ อำเภอธาตุพนม จังหวัดนครพนม” ทำให้ได้องค์ความรู้จากการวิจัยว่า มนุษย์มีองค์ประกอบสำคัญ คือชั้น 5 คือ รูป เวทนา สัญญา สังขาร วิญญาณ สรุปลงเป็น 2 คือ รูป และนาม หรือ กายและจิต ทั้งสองอย่างมีกระบวนการในความเป็นใหญ่ในการทำหน้าที่ของตน กระบวนการชีวิตของมนุษย์มีความเป็นไปตามอำนาจของกรรมที่เกิดจากเจตนาทั้งที่เป็นกุศลและอกุศลจะส่งผลทั้งในโลกนี้และโลกหน้า การได้เรียนรู้เรื่องกรรมจึงมีความสำคัญต่อการดำเนินชีวิตเป็นอย่างยิ่ง ซึ่งสรุปเป็นแผนภูมิภาพได้ ดังนี้

ภาพที่ 1 องค์ความรู้ใหม่

เอกสารอ้างอิง

- บุญเกิด แก้วตา และคณะ. (2562). ศึกษาความสัมพันธ์ระหว่างหลักไตรลักษณ์กับความสุกทางจิตวิญญาณ. *วารสารพุทธศาสตร์ศึกษา*, 10(2), 447-461.
- พระธรรมปิฎก (ป.อ.ปยุตฺโต). (2545). พจนานุกรมพุทธศาสตร์ ฉบับประมวลศัพท์. (พิมพ์ครั้งที่ 9). กรุงเทพฯ: มหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย.
- พระปลัดสนั่น สจจวโร, อุทัย สติมั่น และ พระมหาอุดร สุทธิธำโน. (2565). วิเคราะห์หลักธรรมและความเชื่อในประเพณีงานศพของชาวมอญเกาะเกร็ด จังหวัดนนทบุรี. *วารสาร มจร บาลีศึกษา พุทธโฆสปริทรรศน์ มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย*, 8(2), 99-107.
- พระมหานฤตล มหาปัญญา(จวนตัว). (2561). สัปดาห์: การสืบสานคติ ความเชื่อและพิธีกรรมงานศพในเขตเทศบาลตำบลบ่อแก้ว อำเภอเมืองลำปาง จังหวัดลำปาง. (วิทยานิพนธ์พุทธศาสตรมหาบัณฑิต). พระนครศรีอยุธยา: มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย.
- มหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย. (2535). พระไตรปิฎกภาษาบาลี ฉบับมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย 2500. กรุงเทพฯ: มหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย.
- มหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย. (2539). พระไตรปิฎกภาษาไทย ฉบับมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย. กรุงเทพฯ: มหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย.
- ราชบัณฑิตยสภา. (2556). พจนานุกรมฉบับราชบัณฑิตยสถาน พ.ศ.2556. กรุงเทพฯ: สำนักงานราชบัณฑิตยสภา.
- เสฐียร โกเศศ. (2551). ประเพณีเนื่องในการตาย. กรุงเทพฯ: ศยาม.